

Innovaatiotoiminnan ekosysteemisopimus Joensuun kaupungin ja valtion välillä

2021-2027

J • ENSUU



Työ- ja elinkeinoministeriö
Arbets- och näringsministeriet

Innovaatiotoiminnan ekosysteemisopimus

1. Sopimusosapuolet

Sopimuksen allekirjoittavat osapuolet:

Joensuun kaupunki
Työ- ja elinkeinoministeriö (TEM)

Muut yhteistyösopimukset:

Business Joensuu Oy
Itä-Suomen yliopisto
Karelia Ammattikorkeakoulu Oy
Pohjois-Karjalan ELY-keskus
Pohjois-Karjalan maakuntaliitto
Opetus- ja kulttuuriministeriö

2. Sopimuksen tarkoitus ja tausta

Hallitus on asettanut tavoitteeksi nostaa Suomen tutkimus- ja kehittämismenojen osuus nykyisestä 2,7 prosentin bruttokansantuoteosuudesta 4 prosenttiin 2030 mennessä. Tähän pääsemiseksi tarvitaan yhteistä näkemystä ja missioita, kunnianhimoisempaa tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoimintaa (tki-toimintaa) sekä investointeja niin julkiselta kuin yksityiseltä sektorilta.

Kansallisen TKI-tiekartan mukaan korkeatasoinen osaaminen on perusta, jolle tavoitteiltaan kunnianhimoista, alueiden, alojen ja organisaatioiden vahvuudet hyödyntävää, kansainvälisesti kilpailukykyistä ja yhteiskunnan uudistumista tukevaa innovaatiotoimintaa voidaan rakentaa. Valtion ja kaupunkien väliset ekosysteemisopimukset ovat olennainen osa tiekartan uutta kumppanuusmallia, jonka tavoitteena on vahvistaa julkisen ja yksityisen sektorin välistä TKI-yhteistyötä. Osaamiskärkien vahvistamiseksi, leventämiseksi ja vaikuttavuuden lisäämiseksi tutkimusta ja sitä hyödyntäviä verkostoja on koottava isommiksi osaamiskeskittymiksi ja ekosysteemeiksi.

Hallitusohjelmassa linjataan, että yliopistokaupunkien kanssa luodaan erilliset sopimukset julkisen ja yksityisen tki-rahoituksen strategisesta kohdentamisesta globaalisti kilpailukykyisten ekosysteemien vahvistamiseksi. Ekosysteemisopimukset ovat osa hallituksen toimia, joilla Suomesta halutaan luoda vuoteen 2030 mennessä maailman toimivin kokeilu- ja innovaatioympäristö. Hallitusohjelman strategisena tavoitteena on, että Suomi tunnetaan teknologisen kehityksen, innovatiivisten hankintojen ja kokeilukulttuurin edelläkävijänä. Innovatiivisten julkisten hankintojen määrää halutaan kasvattaa 10 prosenttiin julkisista hankinnoista vaalikauden loppuun mennessä sekä niiden avulla kehittää palveluja, luoda kasvua ja mahdollistaa referenssimarkkinoiden kehittymistä.

Kansallisen kaupunkistrategian mukaan kaupungit toimivat osaamisen ja innovaatiotoiminnan sekä yritystoiminnan kehittämisen alustoina. Strategia tunnistaa, että kaupungit ja valtio yhdessä korkeakoulujen, tutkimuslaitosten sekä elinkeinoelämän kanssa luovat edellytyksiä maailmanluokan osaamiskeskittymille ja innovaatioympäristöille.

Sopimuksessa määritellyt strategiset painopisteet vastaavat opetus- ja kulttuuriministeriön tunnistamia ja tukemia korkeakoulujen osaamiseen perustuvia vahvuuksia.

Sopimus on luonteeltaan aiesopimus, joka määrittää osapuolten tahtotilan, tavoitteet ja painopisteet.

3. Tavoitteet

Ekosysteemisopimusten kantavana ideana on innovatiiviset ja edelläkävijyyttä tavoittelevat kaupungit, jotka omien vahvuuksien pohjalta hyödyntävät digitalisaation, uusien teknologioiden ja hiilineutraaliuden tuomia mahdollisuuksia ja siten vauhdittavat elinkeinoelämän uudistumista ja kestävästä kaupunkia.

Sopimuksilla vahvistetaan vetovoimaisten osaamiskeskittymien ja innovaatioympäristöjen rakentamista sekä suomalaisten toimijoiden kytkeytymistä kansainvälisiin tki-verkostoihin ja arvoketjuihin. Sopimuksilla kehitetään innovaatiotoiminnan ekosysteemejä eli tiiviitä yhteistointaverkostoja, vahvistetaan osaamiskärkeä sekä lisätään tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoiminnan vaikuttavuutta kaupunkilähtöisesti. Keskeisinä keinoina ovat kaupunkikehityshankkeet, innovatiiviset julkiset hankinnat, tutkimustulosten hyödyntäminen, uudet liiketoiminta-ekosysteemit, start-up -yhteisöt sekä osaamisen vahvistaminen kansainvälisten osaajien avulla. Toimenpiteiden odotetaan luovan uutta paikallista kehitysdynamiikkaa, kansainvälisesti merkittäviä uusia kasvuavauksia sekä kaupunkien välisen yhteistyön tiivistymistä sopimuksen painopistealueilla.

Kaupungin ja valtion välinen ekosysteemisopimus tukee Joensuun kaupungin innovaatioveitoista kasvua, kilpailukykyä, elinvoimaa, työllisyyttä ja kansainvälistymistä. Toimenpiteet kohdistuvat pitkäjänteisesti seuraavassa kohdassa 4 kuvattuihin strategisiin painopistealueisiin.

Painopistealueiden keskeiset sisällöt on valmisteltu yhteistyössä Itä-Suomen yliopiston, Kareliala Ammattikorkeakoulu Oy:n, Business Joensuu Oy:n, Pohjois-Karjalan maakuntaliiton ja Pohjois-Karjalan ELY-keskuksen kanssa.

4. Strategiset painopistealueet 2021-2027

Joensuun kaupunkiseutu on ollut hyvällä kasvupolulla ja alueellinen, kansallinen ja kansainvälinen yhteistyö on tuottanut tuloksia kaupungin strategisilla painopistealoilla. Painopistealat ovat:

1. Bio- ja kiertotalous
2. Fotoniikka -liiketoiminta (valmius kansalliseen vetovastuuseen)

Valitut painopisteet perustuvat Joensuun seudun elinkeinostrategiaan, tki -toimijoiden strategiaan fokusaloihin, sekä toimivaksi todettuun yhteistyöhön painopistealoilla. Toimijat ovat rakentaneet painopistealoille vahvuuksia, jotka tarjoavat ainutlaatuista osaamista ja verkostoja kansalliseen ja kansainväliseen yhteistyöhön. Näiden painopistealojen jatkokehityksessä on tärkeää teknologisen murroksen hyödyntäminen ml. digitalisaatio sekä ekologisuus, vastuullisuus ja kestävä kasvu. Lisäksi painopistealat ovat kansainvälisesti merkittäviä.

4.1 Bio- ja kiertotalous

Biotalouden tärkein toimiala on metsäsektori. Vuonna 2019 metsäsektorin osuus biotalouden arvonnäkökulmasta oli 35 prosenttia. Joensuun seudun vahva osaaminen ja kehittämispotentiaali painottuvat juuri metsäbiotalouteen.

Bio- ja kiertotalouden painopistealaa on kehitetty pitkäjänteisesti Joensuun tki-toimijoiden ja yritysten toimesta. Painopistealalla on Joensuun seudulla yli 260 organisaatiota ja 5000 osaa-jaa. Itä-Suomen Yliopistolla, Karelia ammattikorkeakoulussa, LUKEssa, Metsäkeskuksessa, Euroopan metsäinstituutissa sekä kymmenissä yrityksissä ja niitä tukevissa organisaatioissa on maailmanluokan osaamista. Itä-Suomen yliopisto on mukana kahdessa uudessa Suomen Akatemian lippulaivaohjelmassa.

Bio- ja kiertotalouden painopistealalla on merkittävä joukko kasvun mahdollisuuksia, joita hyö-dynnetään yhdistämällä osaamisalueita kuten metsä-, kemia- ja materiaalitietettä sekä kansainvälisen liiketoiminnan osaamista. Esimerkkejä bio- ja kiertotalouden uusista mahdollisuuksista ovat puurakentaminen ja ekologisuus, biotalouden arvoketjujen digitalisoituminen, uusiutuvat materiaalit ja polttoaineet sekä tki-lähtöiset uudet bio- ja kiertotalouden startup -yritykset ja uutta liiketoimintaa synnyttävät kiertotalouden ratkaisut.

Bio- ja kiertotalouden painopistealalla pyritään synnyttämään 2023 mennessä yhdeksän (9) uutta startup tai invest in -yritystä, 20 M€ liikevaihtoa uusista liiketoiminnoista sekä kuusi (6) uutta vientiyritystä. Visiona on vuonna 2027 olla tunnustetusti maailman ainutlaatuisin bio- ja kiertotalouden osaamis- ja liiketoimintakeskittymä, jonka ekosysteemi tuottaa kansainväliselle tki-verkostolle teknologista murrosta hyödyntäviä innovaatioita ja maailman markkinoille uusia ekologisesti kestäviä kaupallisia tuotteita ja palveluita.

4.2 Fotoniikka -liiketoiminta

Fotoniikka -liiketoiminnan painopistealalla Joensuun seudulla on maailman mittakaavassa korkealuokkaista tutkimus- ja koulutusosaamista sekä alan erityisosaajayrityksiä. Osaamista ja ekosysteemiä on kehitetty pitkäjänteisesti TKI-toimijoiden, yritysten ja niitä tukevien organisaatioiden toimesta. Joensuusta koordinoidaan kansallista Photonics Finland -verkostoa, kaupungissa toimii Fotoniikka-instituutti, yliopistolla on fotoniikassa Suomen Akatemian lippulaivaohjelma ja Karelia ammattikorkeakoulussa fotoniikan erityisvaatimukseen vastaava tarkkuuslaboratorio.

Fotoniikka-alalla ollaan Joensuussa parhaillaan siirtymässä vahvasta tutkimus- ja koulutustoiminnasta teknologioiden ja osaamisen kaupallistamiseen sekä uuden liiketoiminnan synnyttämiseen ja kehittämiseen. Seudun toimijat ovat käynnistäneet Photonics Business and Research Center –palvelukokonaisuuden ja ekosysteemin valmistelun, joka on tärkeä mahdollistaja. Lisäksi seudun ekosysteemiä ja arvoverkostoja täydennetään esimerkiksi veturiyrityksillä, uusia kasvuyrityksiä tuetaan yrityskiihdyttämöllä ja kasvurahastoilla, sekä alan yritysten kasvun vauhdittamisessa hyödynnetään vuosien aikana rakennettuja kansainvälisiä verkostoja. Osaamista yhdistetään toimialojen yli, jolla luodaan uusia tuotteita ja palveluita kuten esimerkiksi fotoniikkaan soveltavia metsäbiotalouden ja teollisuuden ratkaisuja.

Fotoniikka -liiketoiminnan painoalalla pyritään vuoteen 2023 mennessä luomaan Joensuuhun 40 M€ fotoniikkayritysten liikevaihtoa, 35 M€ vientiä sekä synnyttämään 14 startup- tai invest in -yritystä. Visiona on vuonna 2027 olla tunnustetusti maailman ainutlaatuisin fotoniikkaosaamisen kotipesä ja houkuttelevin toimintaympäristö fotoniikka-alan yrityksille. Vuonna 2030 seudulla on 1000 fotoniikka-alan työpaikkaa ja 50 yritystä.

Fotoniikka -liiketoiminnan painopistealalla Joensuun kaupungilla on tahtotila rakentaa kansallista yhteistyötä ja verkostoa sekä toimia kansallisessa vetovastuussa.

4.3 Toimenpidekokonaisuudet

Bio- ja kiertotalouden ja fotonikka -liiketoiminnan painopistealoilla on sekä yhteisiä että painoalakohtaisia toimenpidekokonaisuuksia. Toimenpidekokonaisuudet jakaantuvat kolmeen ryhmään. Alustavasti suunnitellut ja myöhemmin sopimuksen voimassaoloaikana tarkentuvat kokonaisuudet ryhmittäin ovat seuraavat:

Uutta liiketoimintaa koulutus- ja tutkimusekosysteemistä

1. **Tutkimuksesta liiketoimintaa** -toimenpidekokonaisuus (Research to Business), jolla pyritään synnyttämään uusia bio- ja kiertotalouden ja fotonikan tuotteita, palveluita ja yrityksiä tutkimusprojekteista sekä kaupallistamaan tutkimustuloksia.
2. **Sovelluspolku** -toimenpidekokonaisuus (Application Track), jolla haetaan mm. uusia fotonikan sovelluksia teollisuudessa ja bio- ja kiertotaloudessa sekä esimerkiksi uusia ekologisia materiaaleja ja puurakentamisen ratkaisuja.

Näissä toimenpiteissä korostuu erityisesti yhteistyö Itä-Suomen Yliopiston ja Karelia ammattikorkeakoulun sekä muiden tki-toimijoiden kanssa.

Liiketoiminnan kasvu ja kansainvälistyminen

3. **Biotalousalan yrityskiihdyttämö** (Bioregions Accelerator), jossa rakennetaan Euroopan tasoisella yhteistyöllä kansainvälinen biotalouteen keskittyvä yrityskiihdyttämö ja rahoitusverkosto tukemaan painopistealan yritysten syntymistä ja kasvua.
4. **Kansainvälistymispolku** (Global Track), jossa tuetaan kummankin painopistealan yritysten kansainvälistymistä.

Näissä toimenpiteissä korostuvat monipuoliset kansainväliset verkostot.

Mahdollistavat toimenpiteet

5. **Bio- ja kiertotalousalojen arvoverkostoista kasvua**, jossa vahvistetaan painopistealojen arvoverkostoja ja ekosysteemiä mm. invest in- ja sijoittumispalveluilla ja muilla verkostojen vahvistamistoimenpiteillä.
6. **Photonics Center for Business and Research** (Phase II), jossa suunnitellaan ja toteutetaan fotonikkakeskuksen toinen vaihe ja kehitetään sen ekosysteemimallia.

Näissä toimenpiteissä huomioidaan erityisesti kaupunkikehittämisen näkökulma. Kaupunki-kehityshankkeet hyödynnetään yritysten ja korkeakoulujen tki-toiminnan kokeiluympäristöinä. Keskeisinä kohteina ovat fotonikkakeskus ja metsäbio- ja kiertotalousalaa tukeva Green Park -yritysalue ovat merkittäviä investointeja ja kaupunkikehittämisen kohteita. Osaamisen kehittäminen ja liiketoiminta tarvitsevat hyvän ja houkuttelevan toimintaympäristön ja toimivat yhteydet. Kehittämistoimia on tehty määrätietoisesti aiemman valtion ja Joensuun kaupunkiseudun välisen kasvusopimuksen mukaisesti. Kestävän ja ekologisen kaupunkirakenteen kehittämistä jatketaan edelleen tavoitteena varmistaa kaupunkiseudun houkuttelevuus osaajien ja yritysten näkökulmasta. Kaupunki luo mahdollisuuksia ja edistää toimintaedellytyksiä kaa-voituksen, yhdyskuntatekniikan investointien ja konserniyhtiöiden toiminnan avulla.

Toimenpiteiden yhteydessä pyritään hyödyntämään myös innovatiivisten hankintojen menetelmiä, joissa esimerkiksi fotonikka-liiketoiminnan ja bio- ja kiertotalousalan uusia kehitettyjä ratkaisuja pilotoidaan ja jatkokehitetään kasvun kärkiä tukevissa ja soveltavissa investoinneissa. Tuolloin voidaan pyrkiä esimerkiksi ekologisuuteen, energiatehokkuuteen tai uusin puurakentamisen ratkaisuihin.

5. Sopimuksen rahoitus

Valtio ja Joensuun kaupunki yhdessä rahoittavat sopimuksen toteuttamista. Sopimusta rahoitetaan EU:n kestävän kaupunkikehittämisen rahoituksella vuosina 2021-2027 (EAKR, ESR ja soveltuvien osin JTF). Tätä ennen sopimusten toimeenpanon käynnistystä rahoitetaan kansallisesta alueellisesta kehittämisrahasta (AKKE -raha).

Kaupunkiseudun rahoituskehys sopimuksen mukaiseen toimintaan osoitetaan TEM:n alueellisissa rahoitusjakopäätöksissä (AKKE-rahoitus ja EU:n kestävän kaupunkikehittämisen rahoitus) pohjautuen sopimusohjeissa (TEM 24.6.2020) määriteltyihin kriteereihin.

Ekosysteemisopimuksen kokonaisrahoituksessa sovelletaan ohjeellista jakosuhdetta, jossa paikallinen omarahoitusosuus (Joensuun kaupunki ja muu julkinen rahoitus) on 40 % ja EU:n kestävän kaupunkikehittämisen rahoituksen osuus 60 % (EU ja valtio). Käynnistysvaiheen AKKE-rahoituksessa sovelletaan samaa rahoitussuhdetta. Mahdollisissa ylläalueellisissa teemaver-kostoissa sovelletaan tästä poikkeavaa jakosuhdetta.

EU:n elpymis- ja palautumistukivälineen sisältämiä rahoitusvälineitä voidaan erikseen hyödyntää sopimuksen mukaisten kokonaisuuksien (kuten investoinnit) toteuttamiseen.

6. Toteutus ja seuranta

Kaupunkien kanssa solmittavat ekosysteemisopimukset yhdessä muodostavat EU:n alue- ja rakennepolitiikan ohjelman kestävää kaupunkikehittämistä koskevan kaupunkikehittämisen suunnitelman. Kunkin kaupunkiseudun sopimuksessa toteutettavien toimenpiteiden tulee olla kaupunkikehittämisen suunnitelman mukaisia. Toimeenpanossa noudatetaan lakia alueiden kehittämisestä ja alue- ja rakennepolitiikan toimeenpanosta ja rahoittamisesta. Hankkeiden tukikelpoisuuden arviointi perustuu Uudistuva- ja osaava Suomi 2021-2027 -ohjelman ohjelmasiikirjaan.

Sopimuksen toteuttamista seurataan oheisen toimeenpanosuunnitelman kautta, johon tässä vaiheessa on esimerkinomaisesti kirjattu suunnitteilla olevia hankeaihoita. Toimeenpanoliittettä käytetään jatkossa sopimuksen tavoitteiden toteutumisen seurantaan. Sopimuksen toteutuksen myötä täsmentyvät toimenpiteet ja hankkeet kirjataan vastaavalla tavalla.

Ekosysteemisopimusta varten Joensuun kaupunki perustaa johtoryhmän, jossa ovat edustettuina sopimuksen paikallinen pääosapuoli Joensuun kaupunki ja muut paikallisesti tarpeelliseksi katsotut yhteistyötahot [luetellaan] Johtoryhmä vastaa sopimusta toteuttavien ja sopimuksessa mainittujen strategisten painopisteiden mukaisten hankkeiden ja toimenpiteiden valinnasta sekä toteutuksen seurannasta. Joensuun kaupunki sopii yhteistyökumppaneiden kanssa yhteiset toteutuksen periaatteet ja ohjaustoimintokäytännöt.

Sopimukset solmineiden kaupunkien, työ- ja elinkeinoministeriön ja muiden sopimuksissa mukana olevien kansallisten toimijoiden välille perustetaan kansallinen ohjausryhmä, jonka tehtävänä on koordinoita ja seurata sopimusten toteuttamisen kokonaisuutta. Ohjausryhmän tarkoituksena on myös varmistaa hyvä vuorovaikutus kaupunkiseutujen kanssa tavoitteena sopimusten laadukas ja tuloksellinen toteuttaminen ja vertaiskehittäminen.

Sopimuksen sisältöjä (strategisia painopisteitä) voidaan tarpeiden mukaan ja osapuolten välillä yhteisesti tarkistaa sopimuskauden aikana sopimusasiakirjaa päivittämällä. Niin ikään, mikäli sopijaosapuolen edellytykset sopimuksen toteuttamiseen oleellisesti muuttuvat, sopimusta voidaan tarkistaa tai se voidaan purkaa sopijaosapuolen aloitteesta. Tarkistaminen ja purkamisilmoitus tehdään kirjallisesti.

Sopimus astuu voimaan molempien osapuolten allekirjoitettua sen ja päättyy 31.12.2027.

Allekirjoitukset

Mika Lintilä
Elinkeinoministeri

NN
Joensuun kaupunki

LIITE: Alustava toimenpidesuunnitelma